

MAŁGORZATA WITOWSKA

Biblioteka Śląska

**Sprawozdanie z X. Jubileuszowej
Ogólnopolskiej Konferencji Fonotek „Gramy dalej!”
(Biblioteka Śląska w Katowicach,
23–24.09.2024)**

W dniach 23–24 września 2024 roku odbyła się w Katowicach X. Jubileuszowa Ogólnopolska Konferencja Fonotek „Gramy dalej!”. Konferencje fonotek organizowane są co dwa lub trzy lata przez Sekcję Fonotek Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich. Tegoroczna, jubileuszowa konferencja, dzięki uprzejmości dyrektora dr. Artura Madalińskiego, została zorganizowana przez Bibliotekę Śląską w Katowicach, a jej współorganizatorem był Urząd Miasta w Chorzowie. Patronat honorowy nad przedsięwzięciem objął Marszałek Województwa Śląskiego Wojciech Saługa. Patronem medialnym konferencji było czasopismo Meakultura.pl, a sponsorem materiałów reklamowych firma Lab-Jot.

Na realizację przedsięwzięcia Biblioteka Śląska otrzymała dofinansowanie w ramach grantu z pierwszego naboru do *Programu wspierania działalności podmiotów sektora kultury i przemysłów kreatywnych na rzecz stymulowania ich rozwoju (Inwestycja A2.5.1, KPO)*.

Dwudniowe obrady zgromadziły przedstawiciele różnych instytucji w Polsce (bibliotek, archiwów, muzeów, instytutów naukowych, wyższych uczelni) zajmujących się problematyką nagrań dźwiękowych. Referatom i komunikatom przysłu-

chiwali się zaproszeni goście honorowi: Joanna Bojczuk, członek Zarządu Województwa Śląskiego oraz dr Barbara Budyńska, przewodnicząca Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich. Konferencję otworzył dyrektor Biblioteki Śląskiej dr Artur Madaliński, w imieniu władz samorządowych głos zabrała pani Joanna Bojczuk, zaś w imieniu środowiska bibliotekarskiego życzenia udanych obrad przekazała dr Barbara Budyńska.

Program konferencji został podzielony na bloki tematyczne. Pierwszy dzień obrad otworzyły dwa referaty poświęcone pracom o charakterze bibliograficznym. W wystąpieniu *Transkrypcje utworów Fryderyka Chopina jako znaczący element fonografii* dr Katarzyna Janczewska-Sołomko – przewodnicząca Sekcji Fonetek SBP – omówiła nagrania dźwiękowe utworów kompozytora w różnych aranżacjach i wykonaniach. Na referat zatytułowany *Pianista, kompozytor i mówca utrwalony w nagraniach – o dyskografii Ignacego Jana Paderewskiego*, przedstawiłny przez Marię Wróblewską, złożyły się nagrania własne artysty, nagrania utworów kompozytora i jego przemówień zebrane w formie materiału przygotowanego do publikacji książkowej. Kolejne referaty dotyczyły prac z zakresu etnomuzykologii. Dr Agata Krajewska-Mikosz z Instytutu Sztuki PAN w referacie *Zapomniany folklor muzyczny z Będzina-Grodźca, czyli jak opracować i udostępnić rodzinne archiwum muzyczne* przedstawiła podjętą przez siebie próbę budowania cyfrowego archiwum folkloru muzycznego w celu jego zachowania i udostępnienia na podstawie prywatnego, rodzinnego zbioru nagrań oraz materiałów towarzyszących. Problematykę wypracowania spójnych zasad internetowego opisu katalogowego różnych nagrań muzyki ludowej: terenowych, z festiwalu, z publikacji oraz towarzyszącej im dokumentacji tekstowej i fotograficznej zaprezentował dr Jacek Jankowski z Instytutu Sztuki PAN w wystąpieniu *Problematyka deskrypcji dokumentów entofonograficznych jako istotny obszar badań w projekcie Etnofon*.

Ze szczególnym zainteresowaniem uczestników konferencji spotkały się dwa wykłady, będące efektem pozazawodowych pasji naukowców, zajmujących się na co dzień innymi dyscyplinami wiedzy. Dr hab. Paweł Kowalczyk, wieloletni pracownik Polskiej Akademii Nauk, mikrobiolog i biolog molekularny specjalizujący się w badaniach stresu oksydacyjnego w chorobach niedokrwienych serca, interesuje się wykorzystaniem muzyki w medycynie. W referacie *Wpływ muzyki relaksacyjnej na zdrowie pacjenta w oparciu o elementy muzyki klasycznej podczas operacji kardiochirurgicznych* zaprezentował współczesne badania na temat oddziaływania słuchanej muzyki na człowieka. Mówił m.in. o jej wpływie na proces starzenia się i poprawę stanu zdrowia w różnych zaburzeniach funkcjonowania organizmu, a także o praktycznym wykorzystaniu muzyki podczas operacji kardiochirurgicznych i w innych zabiegach medycznych. Z kolei dr inż. Bogusław Ziębowicz, adiunkt na Wydziale Mechanicznym Technologicznym Politechniki Śląskiej w Gliwicach, zajmujący się inżynierią materiałową, jest miłośnikiem i popularyzatorem płyt winylowych. Zaprezentował referat *Czy można zobaczyć dźwięk – materiałowe aspekty płyt gramofonowych*. Podczas pokazu zdjęć płyt winylowych powiększonych przez elektronowy mikroskop skaningowy kilkaset, a nawet parę tysięcy razy, widoczne były nie tylko zanieczyszczenia i uszkodze-

nia, wpływające na jakość odtwarzanego dźwięku, ale też miejsca odwzorowania w krawędzi rowka płyty „wejścia” konkretnego instrumentu w utworze.

Sesja popołudniowa pierwszego dnia konferencji poświęcona była muzyce na Śląsku i odbyła się w miejscu niezwykłym – Gallerii Sztuki Muzycznej i Obrazu w Chorzowie, działającej w budynku należącym do Urzędu Miasta. Pasjonaci techniki audialnej i nagrań dźwiękowych zgromadzili tam najwyższej klasy urządzenia należące do powojennej epoki analogowej: gramofony, magnetofony, wzmacniacze, głośniki, radioodbiorniki. Wszystkie aparaty odnowione przez właścicieli działają, służą więc nie tylko do oglądania, ale też do słuchania za ich pośrednictwem głosu i muzyki. W Gallerii odbywają się m.in. pokazy, spotkania z muzykami, koncerty muzyki rozrywkowej, klasycznej oraz jazzowej.

Dr Michał Pieńkowski z Instytutu Audiowizualnego Filmoteki Narodowej przedstawił początki fonografii na Śląsku, przypomniał najstarsze wytwórnie fonograficzne, a także działalność w Katowicach prywatnej firmy Gong w pierwszych latach po II wojnie światowej. Małgorzata Witowska z Biblioteki Śląskiej w referacie *Śląsk na winylu* omówiła wybrane płyty gramofonowe z nagraniami śląskich artystów i śląskiego repertuaru od lat 50. do lat 90. XX wieku, zaczynając od Orkiestry Tanecznej Jerzego Haralda poprzez muzykę ludową (Zespół Pieśni i Tańca „Śląsk”), kompozycje Henryka Mikołaja Góreckiego aż do śląskiej sceny rockowej. Dr Jacek Kurek, historyk i kulturoznawca z Muzeum Hutnictwa w Chorzowie, wygłosił referat *Tak! Doprawdy to nowy horyzont... z okazji 50. rocznicy wydania pierwszej płyty SBB*, w którym podzielił się ze słuchaczami refleksjami o muzyce, koncertach i jubileuszowych publikacjach tego wyjątkowego na polskiej scenie rockowej zespołu. Ponadto Kornelia Jasioneck przedstawiła niezwykle bogatą działalność Mediateki w Miejskiej Bibliotece Publicznej w Jastrzębiu Zdroju. Na zakończenie pierwszego dnia konferencji Łukasz Gliński, współwłaściciel Gallerii, zaprezentował wybrane urządzenia (gramofony, magnetofony, radioodbiorniki), omówił ich działanie oraz opowiedział o procesach renowacji, jakim były poddawane. Prezentacja była połączona z koncertem z płyt winylowych.

W drugim dniu konferencji uczestnicy mieli okazję wysłuchać dziewięciu interesujących wystąpień. Tomasz Jagłowski z Fonoteki Uniwersytetu Muzycznego Fryderyka Chopina w Warszawie przedstawił referat *Na lekcjach u Zbigniewa Drzewieckiego. Nagrania lekcji pianistycznych z lat 1960-1963 w zbiorach Uniwersytetu Muzycznego Fryderyka Chopina*. W swoim wystąpieniu prelegent podzielił się dylematami towarzyszącymi planowanemu wydaniu tych unikalnych nagrań lekcji pianistycznych z lat 1960–1963 odbywających się domu profesora Zbigniewa Drzewieckiego. Zagadnieniu południowoafrykańskiej muzyki kwela poświęcone zostało wystąpienie *Kreacyjna moc czarnej płyty. Jak nagrania zza oceanu wpłynęły na powstanie południowoafrykańskiej muzyki kwela?* Dr Ewelina Grygier z Instytutu Muzykologii Uniwersytetu Warszawskiego omówiła ten charakterystyczny rodzaj miejskiej twórczości z południa Afryki, będący połączeniem lokalnych tradycji muzycznych i fascynacji afroamerykańskim jazzem. Płyty gramofonowe, docierające do RPA zza oceanu, dały istotny asumpt do powstania tego

nowego zjawiska muzycznego, które początkowo funkcjonowało pod nazwami takimi jak: *flute jive*, *pennywhistle jive* czy *township jazz*, by ostatecznie wykrystalizować się jako kwela. Kompozycje jazzowe twórczo wpłynęły na muzykujących młodych chłopców, którzy mając pod ręką tylko tanie instrumenty, takie jak gitary akustyczne, basy czy *pennywhistle*, stworzyli muzykę, której głównym znakiem rozpoznawczym pozostaje sześciootworowy metalowy flażolet. Korelacje fonografii i muzyki kwela są niezwykle interesującym sposobem na poznawanie historii powstania i rozwoju południowoafrykańskiej muzyki.

Kolejne wystąpienia dotyczyły tematyki bibliotekarsko-archiwalnej. O wybranych problemach związanych z opracowaniem nowych formatów nagrań archiwalnych w Bibliotece Naukowej Związku Kompozytorów Polskich mówiła Izabela Zymer w swoim referacie *Biblioteka muzyczna w wyścigu z rzeczywistością*. Katarzyna Plewka, zastępca dyrektora ds. zasobu archiwalnego Narodowego Archiwum Cyfrowego, przedstawiła raport z prac inwentaryzacyjnych dokumentacji Przedsiębiorstwa Państwowego „Polskie Nagrania”. Zbiory muzyczne i działalność fonoteki w Miejskiej Bibliotece Publicznej w Gliwicach zaprezentowała dyrektor biblioteki, dr Izabela Kochańczyk. Dr Katarzyna Janczewska-Sołomko zrelacjonowała prace nad bibliografią publikacji dotyczących polskiej fonografii do września 2024 roku, a Maria Wróblewska omówiła projekt Sekcji Fonotek SBP „Bibliografia Fonografii Polskiej”.

Recepcję fonografu Thomasa A. Edisona w ostatnich latach XIX wieku na ziemiach polskich przedstawił w swoim referacie *Podwójne narodziny fonografu* Bartosz Nowak, reprezentujący Instytut Kultury Uniwersytetu Warszawskiego. Umieścił on przejawy zainteresowania szerokiej rzeszy odbiorców tym urządzeniem w okresie pierwszych lat od jego opatentowania w tzw. kulturze atrakcji. Wówczas wynalazek nie był utożsamiany z jego późniejszą funkcją obcowania z muzyką i zachowywania nagrań. *Fonograficzna mitologia czyli jak i dlaczego nazwy przedwojennych marek płytowych nawiązywały do mitologii* to temat komunikatu zaprezentowanego przez dr. Michała Pieńkowskiego.

Konferencję zakończył pokaz najciekawszych muzykaliów z Działu Zbiorów Specjalnych Biblioteki Śląskiej. Uczestnikom spotkania zaprezentowano: najstarsze zachowane płyty gramofonowe tzw. „berlinerki” z przełomu XIX i XX stulecia z nagraniem polskim repertuarem, muzyczne rękopisy i starodruki, libretta operowe przywiezione po wojnie z Teatru Muzycznego we Lwowie, pamiątki po urodzonym w Sosnowcu Janie Kiepurze.

X. Jubileuszowa Ogólnopolska Konferencja Fonotek była na żywo transmitowana na kanale YouTube Biblioteki Śląskiej i tłumaczona na język migowy przez panią Mariolę Czadankiewicz-Klimek, biegłego tłumacza języka migowego. Zarejestrowana w postaci trzech filmów jest dostępna na bibliotecznym kanale YouTube.

Teksty referatów wygłoszonych podczas X. Jubileuszowej Ogólnopolskiej Konferencji Fonotek zostaną opublikowane jako zbiór materiałów pokonferencyjnych w 40. numerze „Książnicy Śląskiej” w 2025 roku.

Dr Artur Madaliński, dyrektor Biblioteki Śląskiej i Joanna Bojczuk, członek Zarządu Województwa Śląskiego otwierają konferencję, fot. Ryszard Latusek

Dr Magdalena Madejska, Zastępca Dyrektora BŚ ds. Książnicy
oraz dr Barbara Budyńska, prezes Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich
witają gości, fot. Ryszard Latusek

Uczestnicy konferencji „Gramy dalej!”, fot. Ryszard Latusek

Wystąpienia uczestników: dr inż. Bogusław Ziębowicz i dr Michał Pieńkowski,
fot. Ryszard Latusek

Uczestnicy spotkania w Galerii Sztuki Muzycznej i Obrazu w Chorzowie
słuchają Łukasza Glińskiego, fot. Agata Matusz

Wystąpienia uczestników: Małgorzata Witowska i dr hab. Paweł Kowalczyk,
 fot. Agata Matusz, Ryszard Latusek

Pokaz muzykaliów w Zbiorach Specjalnych Biblioteki Śląskiej,
fot. Ryszard Latusek

Uczestnicy konferencji „Gramy dalej!”, fot. Ryszard Latusek